

Juhász Erika – Pete Nikoletta

Felnőttképzés a keleti határ mentén¹³

A magyar – román – ukrán felnőttképzés főbb hasonlóságai és különbségei

Kutatásunk során a fellelt szakirodalmak, jogszabályok, kutatási anyagok, háttéranyagok és az intézményekben készített esettanulmányok (l. bővebben Juhász 2010) alapján vizsgáltuk az ún. Partiumi térség (l. Süli-Zakar 2010) felnőttképzéséhez kötődő jogrendszert, finanszírozást, az intézményrendszert, a felnőttképzésben való részvételt, a minőségbiztosítást, valamint a felnőttoktatók és andragógusok képzését. A történelmi Partiumi térség a mai Magyarország – Románia – Ukrajna határainak ölelésében található, amelyben számos kutatásunk indult már a társadalmi, gazdasági, oktatási törekvéseik felmérésére (pl. l. TERD kutatás: Kozma – Ceglédi szerk. 2010). Ezek mérésében a felnőttképzés vizsgálatával foglalkozunk több kutatásunkban, de főként az előbb hivatkozott ún. TERD (The Impact of Tertiary Education on Regional Development) kutatásban. A kutatásban a Partiumi térségen zajló néhány tényleges gyakorlati törekvést vizsgáljuk, az ezt meghatározó társadalmi-gazdasági közeget azonban csak a három nevezett ország vonatkozásában tehetjük meg, mivel a Partiumi térség nem határolható le mai közigazgatási vizsgálati dimenziók szerint. A következőkben nem a kutatás egészét ismertetjük, csak kiemelünk néhány főbb megállapítást, következtetést a felnőttképzés területéről és a kutatás egészéből (lásd bővebben Juhász 2010).

A **jogrendszer**, a felnőttképzés szabályozása terén megfigyelhető, hogy hazánkban a felnőttképzés területe jól szabályozott, önálló törvény és hozzá kapcsolódó rendeletek alakultak ki az elmúlt 10 évben. A jogi szabályozásnak a gyakorlattal történő összehangolása folyamatos, ennek okán folyamatosak a korrekciók is. Napjainkban a két központi kérdés ezekben a felnőttképzés finanszírozási rendszerének további szabályozása, valamint a minőségbiztosítási rendszerek további finomítása. Romániában és Ukrajnában nincs önálló felnőttképzési törvény. Azonban fejlettségi különbség van a jogi háttérükben, mert míg Romániában az oktatási törvénykezéseken túl már bizonyos rendeletek foglalkoznak behatóbban a felnőttképzéssel (pl. szakképzéssel kapcsolatos kormányrendelet) (Papp szerk. 2005), addig Ukrajnában csak az oktatási törvény keretein belül jelenik meg a felnőttképzés szabályozása.

¹³ "A tanulmány az OTKA (K-101867) által támogatott *Tanuló régiók Magyarországon: Az elmélettől a valóságig* című kutatás keretében készült. (Kutatásvezető: Prof. Dr. Kozma Tamás)"

A felnőttképzés **finanszírozása** a jogszabályi keretek közötti szabályozást is igényli. Magyarországon ehhez kapcsolódnak rendeletek, azonban egyre csökkenő mértékű állami támogatás figyelhető meg az elmúlt 4-5 évben (többek között a gazdasági világválság következtében is), ami nehezíti a hátrányos helyzetűek képzésének támogatását, így köztük például a fogyatékkal élők vagy a munkanélküliek képzését is. Így a felnőttképzés egyre inkább piacosodik, és a munkahelyek és a magánszemélyek befizetéseiből működik. Emellett 2004 óta egyre nagyobb arányban az uniós források játszanak szerepet a képzések, és különösen a hátrányos helyzetűek képzéseinek finanszírozásában, átvállalva a korábbi állami szerepeket is. Romániában csak az iskolarendszerű felnőttképzés és a szakképzés élvez állami támogatást. Az uniós források bevonásával a szakképzések és az általános kompetenciafejlesztő képzések is elterjedőben vannak. Az alacsony mértékű munkaadói és magánfinanszírozás azonban lassítja az intézményrendszer fejlődését. Ukrajnában a hiányos jogi szabályozás révén jelenleg a felnőttképzés elsősorban a munkanélküliek számára munkaügyi központok/hivatalok finanszírozása által, egyéb célcsoportoknak pedig pályázati forrásokból, alapítványi támogatásokból és kisebb mértékben magánbefizetésekből zajlik. A pályázati források hatékony kiaknázásának hiánya a felnőttképzés rendszerének fejlődését még tovább lassítja.

A felnőttképzés **intézményrendszere** Magyarországon erőteljesen diverzifikált, sok esetben átláthatatlan kusza szövevényként érvényesül. Sok esetben nehéz elkülöníteni az egyes intézménytípusokat, a széles körben elterjedt intézmények egyre összetettebb oktatási és egyéb szerepeket vállalnak, hogy fenn tudjanak maradni a piacon. Az ország méretéhez, lakosságszámához viszonyítva is túlzott a képzők száma (közel 10.000 regisztrált felnőttképzési szervezet működik a munkaügyi központok nyilvántartása szerint). Ezt a versenyt némiképp árnyalja és átláthatóbbá teszi a felnőttképzés akkreditációja, amely a nagy és professzionizált intézményeknek kedvez, ez azonban nem jelent minden esetben egyet a minőségi és résztvevőközpontú felnőttképzés kialakításával, bár kétségtelenül sokat segít a minőségi felnőttképzés megvalósításában. Romániában a felnőttképzési intézményrendszer megerősödése két irányból jelentkezik: egyrészt a hagyományosan is oktatási feladatokat vállaló intézmények felől, másrészt a felnőttképző civil szervezetek irányából, amelyek pályázati forrásokból, a környező lakosság igényeire épített képzéseket alakítanak ki. A felnőttképzési vállalkozások becsült számaránya a munkanélküliekre koncentráló szakképzésekben jelentős, ami a fizetőképes magánszemélyek alacsonyabb számának köszönhető. Ukrajnában nem beszélhetünk intézményrendszerről a felnőttképzés terén, inkább elszórtan létezik néhány, már felnőttképzési tevékenységet is vállaló intézmény a romániaihoz hasonló szférákban. Sokkal erőteljesebb ezáltal a nonformális és informális tanulás szerepe, és ehhez kapcsolódóan a köz- és felsőoktatási, valamint a kulturális intézmények és civil szervezetek felelőssége.

A **felnőttoktatók** és **andragógusok** képzése a felsőoktatásban és esetlegesen kiegészítő jelleggel felnőttképzésben a nemzetközi gyakorlat szerint (Hinzen – Przybylska eds. 2004) is nagymértékben segíti a felnőttképzés fejlődését. Jól igazolja ezt a Partiumi térség esete is: hazánkban már 1956 óta zajlik felnőttképzési

szakemberképzés felsőoktatási keretek között (Juhász 2001, Sári 2004), és ez a bolognai rendszerben professzionalizálódott is andragógia BA és MA képzésekben, ami a magyar felnőttképzés fejlődéséhez nagy mértékben folyamatosan hozzájárul. Romániában MA képzés figyelhető meg Temesváron (European Master of Adult Education) és Iasiban (European Master in Management of Adult Education), mind a kettő nemzetközi együttműködés keretében. BA képzést azonban nem találunk jelenleg, így az MA képzések inkább egyfajta szakmai továbbképzésként definiálhatók, amelyre a hallgatók a pedagógia, a menedzsment és más tudományterületekről érkeznek. Ukrajnában jelenleg felsőfokú képzés nincs a felnőttoktatók és andragógusok részére.

A Partiumi térség felnőttképzési rendszere mindezek alapján nem tekinthető egységes rendszernek, abban a felnőttképzési joggyakorlat, finanszírozás és a gyakorlati kezdeményezések is nagymértékben eltérők. A térség felnőttképzési rendszerében a három szomszédos ország három különböző fejlettségű felnőttképzési szinttel jellemezhető. A felnőttképzés rendszere tehát az országok makropolitikájának, különösen oktatáspolitikájának a részeként eltérően fejlődik. Ennek ellenére nem mondhatjuk, hogy teljesen külön fejlődési utakról beszélhetünk.

Egyik részről megfigyelhető egyfajta *lépcsőzetes fejlődési tendencia*, amely az országok fejlettségével párhuzamosan kimutatható. A magyar felnőttképzés már viszonylag jól kifejlődött az elmúlt 20 évben (de jelentős történeti előzményekre támaszkodva – v.ö. Juhász 2008b). Ez a fejlődés viszonylag dinamikusan, az európai trendeknek is megfelelően napjainkban egyre inkább a mennyiségi fejlődésről a minőségi fejlődésre és a minőségbiztosításra helyezi a hangsúlyt (v.ö. Takács-Miklósi 2010), a nagyobb hiányosságok még az áttekinthető és esélykiegyenlítő finanszírozási modell kialakításában láthatók. A romániai felnőttképzés rendszere néhány lépcsőfokkal lejjebb áll, már részszabályozások és jó gyakorlatok megjelentek a felnőttképzés területén, számos hazai és uniós forrásból finanszírozott projektet bonyolítanak le a humán erőforrásra történő beruházás kapcsán, azonban az egységes szabályozás és a jól körvonalazható intézményrendszer kialakítása (a nagy történeti múlttal rendelkező szervezetek pl. EMKE meglétének ellenére is) még az elkövetkező 8-10 év feladata lesz. Az ukrajnai felnőttképzés a romániai helyzethez képest is néhány lépcsőfokkal lejjebb áll, szinte az utóbbi 5-6 évben érzékelhetők az uniós és hazai értelmezésben meghatározott felnőttképzés irányába mutató első konkrét törekvések, és ezek is csak egy-egy intézmény gyakorlatában felmutathatók (bár történeti gyökerek itt is vannak). A hazánkhoz hasonlóan jól körvonalazott jogszabályi rendszer és intézményi háttér kialakítása akár további 12-15 év múlva realizálódhat. (Megjegyezzük, hogy ezek a tendenciózus évszámok a jelenlegi fejlődési ütem alapján prognosztizálhatók, amennyiben az uniós támogatások, vagy más gazdasági-jogi beavatkozás hat a térségekre, akkor gyorsabb fejlődési ütem is elképzelhető.)

Másik részről értelmezésünk szerint az egykor közös történelmi múlt hatásaként mind a mai napig érvényesül a számos vonatkozásban *közös kulturális és társadalmi tőke* (v.ö. Bourdieu 1986, Coleman 1988) ereje a térségben. Kialakultak olyan

kapcsolatrendszerek, viszonyok, ismertség a térség szakemberei, lakosai, akár politikusai között, amelyek révén az egymáson segítség, a „jó gyakorlatok” átadása és átvétele, a közös tudás kialakítása, a közös párbeszéd és a határokon átnyúló közösségépítés folyamatos a térségben. Ennek a további erősítéseként a közös határok, az egymáshoz közelség segítheti a térség felnőttképzésének regionális fejlődését, amely kihat a térség minden más tevékenységének, így például oktatásának, kultúrájának és gazdaságának fejlődésére is.

Mindezeket figyelembe véve a Partiumi térség felnőttképzési rendszerének további fejlődésében ezen tendenciák ismerete és a közös kulturális és társadalmi tőke együttes fejlesztése jelentős katalizátor lehet, amely akár a térség fejlesztésének is hatékony aktorává válhat úgy, mint ahogy azt az európai gyakorlat mutatja, és ahogy ez már a magyarországi térfélen érzékelhető.

Az együttműködések néhány esetpéldája a térségben

A vizsgált térség felnőttképzési rendszereinek együttműködése nagy mértékben segíti a folyamatos fejlődést. Az egységes jellemzők között említhető, hogy mind a három ország támogatottja volt, vagy jelenleg támogatottja a Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézetének, amely az egyes országok felnőttképzési fejlesztését segíti szakmai és anyagi támogatással (Budapesten és Bukarestben az 1990-es és 2000-es évek elején működött irodája, Ukrajnában Kíev központtal jelenleg is működik irodája). Szintén az egységes fejlődési út egyik közös jegye, hogy mind a három ország csatlakozott (némileg különböző elnevezéssel, de hasonló tartalommal) az Egyesült Királyságból 1992-ben induló Felnőtt tanulók hete (Adult Learners' Week) mozgalomhoz, amelyet minden évben egyre több szervezet együttműködésében valósítanak meg. A következőkben néhány kiemelkedő együttműködést mutatunk be a Partiumi térségben elsőként a civil szervezetek között, ezt követően pedig a felsőoktatási intézmények kezdeményezésében.

A nemzetközi együttműködések egyik gyakori formái a civil szervezetek közötti együttműködések. A következőkben néhány országos hatókörű felnőttképzési, illetve közművelődési célú civil szervezeti együttműködést, jó gyakorlatot mutatunk be a számos követendő példa közül a Partium térség területén.

Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület és Észak-Magyarországi képviselete (Sárospatak) együttműködése

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (a továbbiakban: EMKE) 1885-ös megalakulása óta ösztönzi az erdélyi és anyaországi magyar közművelődési szakembereket és intézményeket együttműködések kezdeményezésére, partnerség kialakítására és közös tevékenységek folytatására rendezvények formájában. Az erdélyi magyar polgárság és nemesség által létrehozott szervezet megalakulásával a

magyar nyelv és nemzeti öntudat erősítését, kulturális intézmények létesítését (kisdedovók, népiskolák, könyvtárak, kórusok, stb), alfabetizáló és készségfejlesztő tanfolyamok megszervezését tűzte ki céljául Erdély területén. (Dávid – Nagy 1995) A szervezet határon átnyúló együttműködéseinek egy szép példája az EMKE Észak-Magyarországi képviselőjével (Sárospatak) közösen elindított Magyar Házak Hálózat folyamatos fejlesztése és bővítése. A Magyar Házak olyan épületek, amelyeket romániai magyar civil szervezet vagy történelmi magyar egyház birtokol és bennük kulturális és a magyarság számára hagyományőrző, nyelvi kultúrát ápoló és kompetenciafejlesztő programokat bonyolítanak le, és ezáltal fontos szerepet töltenek be a közösségépítésben. A Hálózatnak már több mint 30 tagja van Románia szerte. Az EMKE és Észak-Magyarországi képviselőjének célja – a hálózat folyamatos bővítése és megerősítése mellett – a romániai és az anyaországbeli szakemberek tapasztalatcsere alkalmainak rendszeres megszervezése, a szakmai/módszertani ismeretek és gyakorlatok átadása jó gyakorlatok formájában. Az elmúlt évben a sárospataki „A Művelődés Háza és Könyvtára”, valamint a Sárospataki Népfőiskolai Egyesület szakemberei látogattak el Erdélybe, ahol betekintést nyerhettek néhány Magyar Ház és kulturális központ szakmai munkájába, és átadták számukra tapasztalataikat. Közösen szeretnék megszervezni 2012 szeptemberében a II. Magyar Házak találkozóját, amelynek keretében egy pályázat adta lehetőségnél köszönhetően a magyarországi és a romániai közművelődési szakemberek erdélyi Magyar Házakban közös továbbképzésen vehetnek majd részt. A két szervezet együttműködésének másik fontos eleme közös kutatás kezdeményezése a Magyar Házak állapotáról. (Részletesebben lásd: www.emke.ro)

KultúrÁsz Közhasznú Egyesület „Határon átnyúló felnőttképzési jó gyakorlatok” című projektje

Közösségek közötti együttműködést valósított meg önkéntesek bevonásával a KultúrÁsz Közhasznú Egyesület projektje, amelynek fő célja magyar térfélről a Hajdú-Bihar megyei, romániai térfélről a Hargita megyei felnőttképzési célú civil szervezetek felnőttképzési jó gyakorlatainak és tevékenységeinek megismerése/megismertetése műhelymunkák, tanulmányutak és workshopok keretében. Ezáltal lehetővé vált, hogy a két megye felnőttképzési célú civil szervezetei egymás munkájából a számukra adaptálhatóakat átvegyék, tovább fejlesztve, alakítva helyi sajátosságaikhoz, valamint kialakuljon ezen szervezetek között egy olyan hálózatos tevékenység alapja, amely későbbi közös tevékenységekhez, projektekhez, valamint tevékenységük fejlesztéséhez vezet. A megvalósult projekt elindított egy hosszútávon is működtethető, Romániából újabb közösségeket is bevonó, közös felnőttképzési kutatási és képzési tevékenység kialakulását. A közös tapasztalatcsere különösen fontos hozzájárulás a Romániai térfél számára, mivel ott a felnőttképzés átfogó törvényi szabályozása és minőségbiztosítása, felnőttképzési akkreditációja még nem alakult ki, ezáltal a magyarországi partnerektől számos ilyen irányú tapasztalatot, gyakorlatot

adaptáltak már a projektben is, de a további együttműködések keretében mindenképp. A magyar partnerek számos módszertani sajátosságot tanulhattak meg a bevont 5 romániai partnertől, mivel náluk a hátrányos helyzetű célcsoportok kezelése, a sajátos nevelési igényű felnőttek oktatása a módszertani munkájuk középpontjában helyezkedik el.

(Részletesebben lásd: www.kulturasz.hu/Osszefoglalo.pdf)

„Népfőiskolák együttműködése Európában” – a Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület interkulturális projektje

A népfőiskolák partnerség építése határainkon innen és túl egyaránt jellemző. Számtalan projekt bizonyítja a népfőiskolai rendszer jelenlétét a felnőttképzés fejlesztése területén. A Bihari Szabadművelődési Népfőiskolai Egyesület 2012 őszén induló „Népfőiskolák együttműködése Európában” című támogatott projektje (TÁMOP-2.2.4-11/1-2012-0025) a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság és az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, valamint tagszervezeteinek közös kezdeményezéséből jött létre. A projektötlet alapja a romániai felnőtt- és szakképzési tevékenységek megerősítése, a magyarországi eredmények adaptációja. A projekt rövidtávú céljai között szerepel többek között a romániai partnerintézmények felkészítése a felnőttoktatás, felnőttképzés hatékony módszereinek (projekt módszer, kooperatív tanulás, coaching stb.) alkalmazására, valamint a kompetenciafejlesztésre. A kompetenciafejlesztésre való felkészítés különösen fontos a térségben a perifériára szorult kistelepülések és hátrányos helyzetű rétegek felzárkóztatásában. A projekt hosszútávon a partnerintézmények képzési kínálatának bővítését, szakemberei szaktudásának fejlesztését eredményezi annak érdekében, hogy a romániai térségben megjelenő magas fokú kompetenciahiányok leküzdhetőek legyenek. A térségek felnőtt állampolgárainak kompetenciafejlesztése hosszú távú befektetés az emberi tőkébe, amely az ott élők életminőségét, munkaerő-piaci alkalmasságát, hatékonyabb állampolgárrá válását folyamatosan és tartósan segíti. A kompetenciafejlesztésben résztvevők maguk is tovább tudják részlegesen adni a megszerzett ismereteket, ezzel multiplikátor hatást érnek el a térségük fejlesztésében. A célok megvalósítása érdekében szakmai konferenciák és workshopok szerveződnek a nyugat-európai és hazai adaptálható felnőttképzési modellek és módszertan bemutatására. A szakemberek felkészítését szolgálják a képzők-képzései, amelybe a Debreceni Egyetem oktatói is bekapcsolódnak. A kompetenciafejlesztésre irányuló képzési programok kidolgozása és akkreditálása, valamint az ehhez kapcsolódó elektronikus tananyagok kidolgozása a partnerekkel közösen munkacsoportokban történik. A képzésekben hangsúlyosan jelennek meg az életvezetési-, kulcs-, és társadalmi kompetenciák fejlesztésére irányuló tudáselemek. (Részletesebben lásd: www.biharinepfoiskola.hu)

A felsőoktatási intézmények közötti határon átnyúló együttműködések elsődlegesen a közös képzések, kutatások, konferenciák és oktatói mobilitás terén figyelhetőek

meg. Az Európai Területi Együttműködési programok kifejezetten Magyarország és más európai ország (pl. Románia, Horvátország, Szlovákia, Ukrajna stb.) közötti együttműködéseket céloznak meg. Ezen programok keretében igen széles körű tevékenységek támogathatóak, így például határon átnyúló természetvédelmi együttműködések, közös kutatások, oktatási, munkaerő-piaci és egészségügyi intézmények közötti kooperáció felélénkítése. A témánkhöz kapcsolódóan két kutatási-fejlesztési projektet emelünk ki ezek közül.

Kutatási projekt a Partiumi térség felnőttképzési helyzetéről

„A harmadfokú képzés a regionális átalakulásban” (TERD – The Impact of Tertiary Education on Regional Development) című kutatás 2007-2010. között zajlott az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA T-69160) támogatásával a Debreceni Egyetemen Kozma Tamás vezetésével. A TERD-kutatás céljai:

1. A harmadfokú képzés hatásainak összehasonlító vizsgálata Közép-Európa néhány átalakuló térségében
2. A képzések iránti igények átalakulásának statisztikai-összehasonlító vizsgálata egy kiválasztott határközi térségben
3. Az új felsőoktatási törekvések (intézményi, helyi és regionális „oktatáspolitikák”) feltárása és nyomon követése
4. A gazdasági átalakulás és a felnőttképzés összefüggéseinek feltárása és különbségeinek összehasonlítása

A Partiumi térség felnőttképzési elméleti és gyakorlatok összehasonlítását végezte a kutatás Life Long Learning csoportja. A Juhász Erika által vezetett munkacsoport fő kérdése volt, hogy milyen regionális különbségek figyelhetők meg a Partiumi térségben fellelhető három ország (Magyarország, Románia, Ukrajna) vonatkozásban a felnőttképzési rendszer tekintetében, és hogyan járul(hat) hozzá ez a dinamikus fejlődő ún. negyedik fokozat (Kozma 2000) a térség gazdasági fejlesztéséhez a felső- és egyéb fokú oktatást kiegészítve. (További információk: Juhász 2010) A jelen tanulmány elméleti háttere ennek a kutatásnak az eredményeire épült. (Bővebb információk a projekt honlapján: www.terd.unideb.hu címen érhetők el.)

Kutatási projekt az egyház felnőttképzési szerepéről

„Az egyház szerepe a felnőttképzésben Közép- és Kelet-Európában” című részkutatás 2007-2009. között a „Religions and Values: Central and Eastern European Research Network” (Vallások és Értékek: Kelet- és Közép-Európai Kutatási Hálózat) kutatás keretében zajlott, amelyet az EU 7. keretprogramja finanszírozott. (A projekt honlapja: www.revacern.eu címen elérhető.) A nemzetközi kutatás a Szegedi Tudományegyetem vezetésével, 13 konzorciumi partnerrel közösen történt. Az oktatási kérdések kutatását ebben a Debreceni Egyetem nyerte el Pusztai Gabriella vezetésével (Pusztai ed. 2008). Az oktatás szerepének vizsgálatában a közoktatás és

a felsőoktatás mellett a felnőttképzés szerepének kutatása szerepelt, amelyet az ún. LLL munkacsoport végzett (A munkacsoport vezetője Juhász Erika). A munkacsoport célja ebben az egyház által fenntartott és/vagy egyházi célú felnőttképzési kínálat feltérképezése. Eredményként kialakult egy hálózat, amelyben az egyházi felnőttképzési szervezetekkel és kontakt személyeikkel kialakult kapcsolat alapján összegyűlt a témához kapcsolódó szakirodalom az egyes országok egyházi felnőttképzéséről, valamint esettanulmányok készültek domináns egyházi felnőttképzéssel rendelkező országokban (pl. Szlovénia, Románia) (v.ö. Juhász 2008a). A kutatás során két fő hipotézis igazolása rajzolódott ki:

1. A vallási/egyházi felnőttképzési intézmények szakképzési kínálata mellett meghatározó közösségépítő, közösséget összetartó erejük, amelyeket különböző programokkal és projektekkel biztosítanak.
2. A vallási/egyházi felnőttképzési intézmények nagy szerepet játszanak a helyi társadalmak felzárkóztatásában, a leszakadó személyek és csoportok (nők, kisebbségek, munkanélküliek, fogyatékosok stb.) segítségével és társadalmi integrálásában.

A projekt rámutatott arra, hogy a térségekben a leszakadó társadalmi rétegek és térségek felzárkóztatásában az egyház szerepe egyre erőteljesebbé válik – a felnőttképzésben is. Ez jó példa lehet a felnőttképzés terén kevésbé fejlett Ukrajna számára is, ahol az egyházi szerepvállalás felismerése már elindult ezen a téren (pl. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola felnőttképzési tevékenységében, amelyet a történelmi egyházak is támogatnak).

Zárszó

Kutatásunk fő kérdései a határmenti együttműködés módszereinek, hatékonyságának és a fejlesztés-továbbfejlesztés lehetőségeinek vizsgálatára vonatkoztak, azzal a céllal, hogy bemutassuk a magyar-román-ukrán határ mentén működő felnőttképzési szervezetek néhány példáját. A térségben ezek a szervezetek az együttműködések és az ún. jó gyakorlataik átadásával a térségek felnőttképzési, valamint társadalmi-gazdasági fejlesztését nagy mértékben segítik. Az egyre inkább szaporodó nemzetközi együttműködések megvalósító projektek és szervezetek közül a bemutatottak egy hosszútávú cél megvalósítását segítik elő úgy, hogy ahhoz egy-egy puzzle-darabot hozzátesznek. Reményeink szerint számos további szervezet járul ehhez hozzá újabb és újabb puzzle-darabokkal. A cél pedig az, hogy az egész életen át tartó tanulás mindenki számára elérhetővé váljon, és ezáltal a tanulás szabadsága a térség gazdasági és társadalmi fejlődését előmozdítsa.

Felhasznált irodalom:

- Bourdieu, Pierre (1986): The Forms of Capital. In Richardson, John (ed.): Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York, Greenwood, 241-258. p.
- Coleman, James (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. In The American Journal of Sociology, Vol. 94, 95-120. p.
- Dávid Gyula – Nagy Pál (szerk.) (1995): EMKE 1885-1995. Kolozsvár, EMKE
- Hinzen, Heribert – Ewa Przybylska (eds.) (2004): Training of Adult Educators in Institutions of Higher Education. A Focus on Central, Eastern and South Eastern Europe. Bonn, IIZ DVV
- Juhász Erika (2001): Az andragógia oktatása és kutatása a magyar felsőoktatásban. In Kultúra és Közösség, 4. szám, 167-174. p.
- Juhász Erika (2008a): Local Religious Communities and Organizations in Central and Eastern Europe as Values for Adult Education. In Pusztai, Gabriella (ed.): Religion and Values in Education in Central and Eastern Europe. [Régió és Oktatás IV.] Debrecen, CHERD, University of Debrecen, 403-410. p.
- Juhász Erika (2008b): Research of the history of the hungarian adult education. In SZÍN, 13/6. szám, 18-21. p.
- Juhász Erika (2010): A felnőttképzés rendszere a Partiumi térségben. In Kozma Tamás - Ceglédi Tímea (szerk.): Régió és oktatás: A Partium esete. Debrecen, CHERD-Hungary: Center for Higher Education Research and Development – Hungary, 251-266. p.
- Kozma Tamás (2000): The Fourth Stage: Transatlantic Changes in Adult Education. In Kaufman, Will – Macpherson, Heidi Slettedahl (eds.) Transatlantic Studies. Lanham, The American University Press, 127-139. p.
- Papp Z. Attila (szerk.) (2005): Kihaszíratlanul. A romániai (magyar) felnőttképzés rendszere. Csíkszereda, Soros Oktatási Központ
- Pusztai Gabriella (ed.) (2008): Religion and Values in Education in Central and Eastern Europe. [Régió és Oktatás IV.] Debrecen, CHERD, University of Debrecen
- Sári Mihály (2004): University-based Training for Adult Educators in Hungary. In Hinzen, Heribert – Ewa Przybylska (eds.) (2004): Training of Adult Educators in Institutions of Higher Education. A Focus on Central, Eastern and South Eastern Europe. Bonn, IIZ DVV, 157-168. p.
- Süli-Zakar István (2010): A Partium régió esélyei a csatlakozás után. In Juhász Erika (szerk.): Harmadfokú képzés, felnőttképzés és regionalizmus. [Régió és oktatás sorozat V. kötet.] Debrecen, CHERD, 15-24. p.
- Takács-Miklósi Márta (2010): Minőségirányítás és akkreditáció a felnőttképzésben. Doktori értekezés. (Témavezető: Juhász Erika Ph.D.) Debrecen, DE BTK

Hivatkozott honlapok:

- Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület honlapja: www.biharinepfoiskola.hu
- EMKE (Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület) honlapja: www.emke.ro
- KultúrÁsz Közhasznú Egyesület honlapja: www.kulturasz.hu
- LeaRn projekt honlapja: <http://ni.unideb.hu/learn/>
- REVACERN projekt honlapja: www.revacern.eu
- TERD projekt honlapja: www.terd.unideb.hu